

Τα poster των pride festivals Αθήνας (2005 – 2019) και Θεσσαλονίκης (2012 – 2019): Κοινωνιοσημειωτική ανάλυση και πολιτικές διεκδικήσεις της LGBTQ κοινότητας στην Ελλάδα.

Ηλίας Σαϊλάκης, Υποψήφιος Διδάκτορας Πανεπιστημίου Μακεδονία (Ιστορία του γυναικείου Αθλητισμού, Δημόσια Ιστορία).

Περίληψη

Το πολιτικό συγκείμενο αφορά τις διεκδικήσεις των δικαιωμάτων της LGBTQ κοινότητας στην Ελλάδα, όπως αυτό εντοπίζεται στα pride festivals από το 2005 έως το 2019, στις ελληνικές μητροπόλεις, Αθήνα (2005-2019) και Θεσσαλονίκη (2012-2019). Το ερευνητικό πρόβλημα εντοπίζεται στις αφίσες – posters, ως πομπούς και μηνύματα συγκεκριμένων πολιτικών δικαιωμάτων. Το ερευνητικό υλικό δομείται από 25 αφίσες – posters. Μεθοδολογικά η αναζήτηση πραγματοποιείται στο ψηφιακό αρχείο των pride οργανώσεων στην Αθήνα (<http://athenspride.eu/>) και την Θεσσαλονίκη (<http://thessalonikipride.com/>) και στη συνέχεια γίνεται κοινωνιοσημειωτική ανάλυση στα εικονομηνύματα με μεταβλητές τα πολιτικά ταξικά σημαινόμενα. Η LGBTQ κοινότητα στην Ελλάδα με τα νέα ιστορικά και θεωρητικά σχήματα που εμπλέκονται, κινητοποιείται περισσότερο από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Ωστόσο, οι διεκδικήσεις των δικαιωμάτων τους στην ελληνική κοινωνία η οποία λειτουργεί με ετεροσεξιστικούς κανόνες που βασίζονται στον πατριαρχικό νόμο, θεσμοθετούν μια έμφυλη διάκριση βασισμένη στην υποχρεωτική ετεροφυλοφιλία και δεν επιτρέπουν στις ταυτότητες αυτές να επιτύχουν τις διεκδικήσεις τους. Τα pride φεστιβάλ που έχουν γίνει στις δυο μεγάλες πόλεις της Ελλάδας, αποτελούν έναν τρόπο ακτιβιστικής δράσης, μέσα από τον οποίο εκφράζονται τα δικαιώματα που επιδιώκουν τα LGBTQ άτομα. Οι δράσεις αυτές μπορούν να είναι αποτελεσματικότερες, κάτι που έχει φανεί και στο παρελθόν, κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980, από τις αντίστοιχες φεμινιστικές ακτιβιστικές δράσεις που κατόρθωσαν την διεκδίκηση των γυναικείων δικαιωμάτων στον δυτικό κόσμο. Η ετεροφυλοφιλική θεωρία είναι βαθιά ριζωμένη στην ελληνική κοινωνία και τα pride festivals αποτελούν μια διαφορετική προσπάθεια για να καταδείξουν τις ανάγκες και να γίνουν αντιληπτά τα αιτήματα της LGBTQ κοινότητας.

Λέξεις κλειδιά : LGBTQ, Queer studies, pride festivals, σημειωτική

Posters of pride festivals in Athens (2005-2017) and Thessaloniki (2012-2017), Greece: activist actions to claim rights and express the views of Greek Queer community.

Abstract

In this research the political context concerns the claims of the rights of the LGBTQ community, as it is detected in the pride festivals in Greece from 2005 till 2019 at the Greek metropolitan cities, the city of Athens (2005-2019) and the city of Thessaloniki (2012-2019). The research problem occurs from the pride parade posters as transmitters of specific political rights. The research material consists of 25 posters. Methodologically, the search is performed in the digital archive of the pride organizations in Athens (<http://athenspride.eu/>) and Thessaloniki (<http://thessalonikipride.com/>) and then a socio-semiotic analysis is made of the pictorial messages with variables of political class meanings. The LGBTQ community in Greece with the new historical and theoretical forms, is more mobilized since the beginning of the 21st century. However, their rights claims in Greek society, which operates under heterosexual rules based on patriarchal law, institutionalize a gender discrimination based on compulsory heterosexuality and do not allow the LGBTQ community to achieve their claims. These actions can be more effective, as has been seen in the past, during the 1970s and 1980s, than the corresponding feminist activism that succeeded in claiming women's rights in the Western world. Heterosexuality theory is deeply rooted in Greek society and pride festivals are a different endeavor to demonstrate the needs and demands of the LGBTQ community.

Key words: LGBTQ, Queer studies, pride festivals, semiotic

1. Πρόλογος

Τα pride festivals τα τελευταία χρόνια διοργανώνονται στις περισσότερες μητροπόλεις των δυτικών κρατών του κόσμου και έχουν καθιερωθεί ως θεσμός σε ετήσια βάση. Το ίδιο ακριβώς παρατηρείται και στον Ελληνικό χώρο. Το πρώτο pride διοργανώθηκε στην Αθήνα, την πρωτεύουσα της χώρας το 2005. Στη συνέχεια στη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας, την Θεσσαλονίκη, άρχισε η διοργάνωση του Thessaloniki pride το 2012. Από το 2005 στην Αθήνα και από το 2012 στην Θεσσαλονίκη έως και σήμερα τα pride festivals διοργανώνονται σε ετήσια βάση με αυξανόμενη συμμετοχή κάθε χρόνο και με περισσότερες εκδηλώσεις. Σημειώνουμε ότι τα τελευταία χρόνια διοργανώνονται pride festivals σε άλλες δυο πόλεις της Ελλάδας, την Πάτρα (Patras Pride 2016) και στην περιοχή της Κρήτης (Creta Pride 2015).

Οι πρώτες κινητοποιήσεις για πολιτικές διεκδικήσεις που μπορούν να ενταχθούν ως εκδηλώσεις pride έγιναν στην Αθήνα κατά την δεκαετία του 1980 από το απελευθερωτικό κίνημα ομοφυλοφίλων Ελλάδος (ΑΚΟΕ). Οι κινητοποιήσεις αυτές δεν είχαν όμως κάποια πολιτική οργάνωση, ούτε σαφείς πολιτικούς στόχους, και η συμμετοχή αριθμούσε περίπου 500 άτομα (<http://athenspride.eu/istoria-athens-pride/>, Θεοδωρακόπουλος 2005). Άλλωστε την περίοδο εκείνη η χώρα ανακατασκευάζεται στα θεμέλια μιας δημοκρατικής μεταπολίτευσης (Αλιβιζάτος 1980) και οι LGBT οργανώσεις ακολουθούν τους όρους άμεσης δημοκρατίας. Κατά τη δεκαετία του 1980 οι διεκδικήσεις της LGBT κοινότητας στην Ελλάδα και τα ζητήματα που προέκυπταν από τις αντίστοιχες δράσεις των μελών της θεωρούνταν δευτερεύουσας σημασίας για τις κυβερνήσεις της εποχής και τα αιτήματα δεν έβρισκαν χώρο έκφρασης (Θεοδωρακόπουλος 2005, σ. 25).

Η κατάσταση στην Ελλάδα άλλαξε κατά τον 21^ο αιώνα και παρατηρούμε ότι σε μια χώρα των 11 εκατομμυρίων περίπου η διοργάνωση τεσσάρων pride festivals, σε τέσσερις μεγάλες γεωγραφικές περιφέρειες, έχει ένα σημαντικό, αλλά και θετικό αντίκτυπο για την έκφραση των απόψεων, των διεκδικήσεων και των προσπαθειών για πολιτική επέκταση δικαιωμάτων της queer και LGBT ελληνικής κοινότητας. Μέσα από την διοργάνωση και τις εκδηλώσεις των pride festivals μπορούμε να αντιληφθούμε ποια είναι τα ζητήματα και οι απαιτήσεις που απασχολούν την LGBT ελληνική κοινότητα. Παρατηρούμε μια μεταδομιστική τακτική που εφαρμόζεται και στην Ελλάδα για ακτιβιστικές queer δράσεις.

Στην παρούσα έρευνα γίνεται μελέτη των 25 posters από το Athens pride (2005-2019) και το Thessaloniki Pride (2012-2019), με την κοινωνιοσημειωτική τεχνική ανάλυσης, για να ερμηνευτούν τα μηνύματα και οι απόψεις της ελληνικής queer και LGBT κοινότητας.

2. *Ta Pride Festivals ως ακτιβιστική δράση*

Ο Foucault (1978) στον πρώτο τόμο της Ιστορίας της σεξουαλικότητας αναφέρεται σε ένα κοινωνικό σύστημα κατασκευασμένο με οικονομικά κριτήρια σε μια ετεροκανονική βάση. Η βάση αυτή ορίζει το φύλο σε έναν δυισμό, male and female και οποιαδήποτε απόκλιση από τον δυισμό αυτό ορίζεται σαν κάτι το ξένο και το μη έγκυρο. Στο σύστημα αυτό που αναφέρει ο Foucault, η σεξουαλικότητα παράγεται σε μια ιστορική βάση που διαπλέκεται με τις σχέσεις εξουσίας και τις πρακτικές που ορίζουν οι συνθήκες της ετεροκανονικότητας. Τα υποκείμενα θα πρέπει να καλλιεργήσουν και να αποδεχτούν μια σεξουαλικότητα σε πεδία γνώσης και κανόνων. Η σύνδεση με τις τακτικές της εξουσίας καθορίζει την ανθρώπινη σεξουαλικότητα. Ο καθορισμός επιβάλλεται μέσω της επιστήμης που οριοθετεί κατηγορίες (Foucault 1978, σ. 27). Δημιουργείται ένας λόγος εξουσίας με συνθήκες νόμιμης ετεροφυλοφιλίας και τοποθετεί στο περιθώριο όσους δεν ακολουθούν τους κανόνες.

Τα υποκείμενα ωστόσο δεν αποδέχονται τους κανόνες αυτούς καθώς το υποσυνείδητο αποτρέπει την ταύτιση με τους κανόνες της ετεροφυλοφιλίας. Το κάθε υποκείμενο δεν προϋπάρχει, αλλά συντίθεται σε διαδικασίες σχηματισμού λόγου. Έτσι η κατηγορία του υποκειμένου τίθεται υπό αμφισβήτηση γιατί αποτελεί μια επινόηση βασισμένη σε ετεροκανονικά δεδομένα (Foucault 1978). Όσοι δεν ανήκουν στο ετεροκανονικό σύστημα και επιλέγουν μια άλλη σεξουαλικότητα φαίνεται πως τίθενται εκτός παραγωγικής διαδικασίας. Η νεωτερικότητα με βάση τον Bauman (Δεμερτζής 2010, σ. 358) δημιουργεί συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού. Το κοινωνικό σύστημα της νεωτερικότητας στηρίζεται στην κεφαλαιοποίηση και στην διαδικασία παραγωγής και κατανάλωσης. Το «ετεροκανονικό» ως έννοια φαίνεται να ορίζει τα υποκείμενα ως παραγωγούς και καταναλωτές και η διαφορετική σεξουαλική προσέγγιση φαίνεται να επιτίθεται στην καπιταλιστική νεωτερικότητα. Οπότε δομείται ένα πολιτικό και οικονομικό σχήμα που ορίζει τους «ετεροκανονικούς» σε

μια ελίτ κατηγορία που παράγει και καταναλώνει και τους αποκλίνοντες σαν «αποβράσματα» από τους οποίους κινδυνεύει το σύστημα.

Μέσα σε αυτούς τους αποκλεισμένους του ετεροκανονικού συστήματος εντάσσουμε και την LGBTQ κοινότητα, γιατί τα μέλη της δεν φαίνεται να απολαμβάνουν την ίδια ισονομία και δικαιοσύνη, όπως οι «straight - ετεροκανονικοί» πολίτες. Οι ιδέες της ελευθερίας, της ισότητας και της δικαιοσύνης του ατόμου αρχίζουν να διεκδικούνται από τα άτομα αυτά, τα οποία αντιλαμβάνονται ότι δεν μπορούν να τις διεκδικήσουν και να τις επικυρώσουν, γιατί οι κανόνες της ετεροκανονικότητας εμποδίζουν την πραγμάτωση τους (Marcuse 1985).

Από το 1970 και έπειτα η μαρξιστική κριτική φαίνεται να αντιτίθεται αλλά και να συναντιέται με τον μεταμοντερνισμό και τον μεταδομισμό. Οι ψυχαναλυτικές και επιστημονικές εξηγήσεις που ορίζουν το ετεροκανονικό σύστημα απομονώνουν ομάδες ανθρώπων από κοινωνικές δομές (Barry 2013). Η νεωτερικότητα ως ρευστή έννοια και ο σύγχρονος τρόπος ζωής φαίνεται να οδηγεί σε αποσύνδεση από την εξουσία και την πολιτική, ενώ πολλές κοινωνικές μορφές, όπως ορίζονται μέσα από πρότυπα, θεσμούς και αξίες οδηγούνται σε αποσύνθεση (Bauman 2009, σ. 15-19).

Σ' αυτό το μεταμαρξιστικό, μετανεωτερικό πολιτικό συγκείμενο νέοι αγώνες και ανάγκες παράγουν τις διεκδικήσεις δικαιωμάτων και για την LGBTQ κοινότητα. Όπως είχε υποστηρίξει ο Foucault (1988) η νεωτερικότητα θα οδηγηθεί σε μια μεταμοντερνιστική στάση με κοινωνικά κινήματα που έχουν σκοπό να αλλάξουν δομές, με μια αγωνιστική και δημιουργική ελευθερία βασισμένη στο ήθος. Τα κινήματα αυτά δεν θα αφορούν μονάχα ατομικές, αλλά και συλλογικές οντότητες με κοινωνικές δράσεις που θα συνδυάζουν την πολιτική πράξη με την κριτική σκέψη και την έρευνα.

Η LGBTQ κοινότητα αρχίζει και οργανώνεται με μια νεοφιλελεύθερη πολιτική διεκδικώντας την θέση της στην διαδικασία κοινωνικής παραγωγής και στην συμβολή της εξέλιξης της ανθρωπότητας (Bernini 2014). Για παράδειγμα το δικαίωμα της τεκνοθεσίας αποτελεί δικαίωμα των ετερόφυλων, καθώς τα παιδιά μεγαλώνοντας θα συμβάλουν στην ενίσχυση της παραγωγικής διαδικασίας. Με το αίτημα της τεκνοθεσίας από τα LGBTQ άτομα ορίζεται μια νέα πολιτική διεκδίκησης που εντάσσει τα μέλη αυτά στην παραγωγική διαδικασία.

Πάνω σε αυτές τις δομές αρχίζουν να δομούνται ακτιβιστικές δράσεις των μελών της LGBTQ κοινότητας για διεκδικήσεις, στις οποίες δράσεις εντάσσονται και τα pride festivals. Η μέχρι πρότινος πολιτική εκπροσώπηση τους στην κοινωνία δεν

τους αντιπροσωπεύει πλέον. Αρχίζουν και διεκδικούν δικαιώματα όπως η κουλτούρα, ο δημόσιος χώρος, η ισονομία κ.α.. Τα pride festivals ανήκουν σε μια ακτιβιστική σκέψη που διαφέρει από τις πορείες και τις αναρχικού τύπου διεκδικήσεις. Αντί της διαδήλωσης χρησιμοποιείται ένας άλλος τρόπος αντίδρασης και διεκδίκησης, με πιο ευφάνταστες, ενοχλητικές και προκλητικές δράσεις. Μέσα από τα pride festivals διαφαίνονται ριζοσπαστικές τάσεις και προσπάθειες για μια τακτική επίλυσης και πολιτικών διεκδικήσεων. Παράλληλα εκφράζεται ένα δικαίωμα άρθρωσης συγκροτημένου λόγου για την διεκδίκηση του δικαιώματος στον δημόσιο χώρο. Εμπλέκονται σε τοπικές διεκδικήσεις αναζητώντας μια μορφή άμεσης δημοκρατίας, που να αποτελεί έμπνευση για όλο το κοινωνικό σύστημα, ανατρέποντας ταυτόχρονα την τάξη πραγμάτων της ετεροκανονικότητας, μέσα από πολιτικές πράξεις (Ανδριωτάκης 2003, σ. 28).

Ως προσδιορισμός των pride festivals από πολλούς θεωρείται η εξέγερση του Stonewall στις ΗΠΑ το 1969. Σίγουρα το Stonewall αποτέλεσε μια πάλη ενάντια στο κοινωνικό σύστημα και στη νομική εξουσία των περιορισμών και της καταπίεσης, όπως ακριβώς στοχεύουν και τα σημερινά pride festivals. Ωστόσο, παρατηρούνται οι εξής διαβαθμίσεις και διαφορές ανάμεσα στα pride festivals και την εξέγερση του Stonewall. Το Stonewall ανήκει στην ιστορική αφήγηση του παρελθόντος. Με βάση την φουκωϊκή ανάλυση για να ορίσουμε το Stonewall στην σημερινή διεκδίκηση των pride festivals, θα πρέπει να το εντάξουμε στην ιστορία του παρόντος. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσαμε να εντάξουμε ασταθείς φωνές και απόψεις που δεν είχαν γίνει κατανοητές τον 1969 (Tazzioli, Fuggle και Lanci 2015).

Επιπλέον, να σημειωθεί εδώ ότι το Stonewall δεν αποτελεί μια ακτιβιστική δράση οργανωμένη όπως τα σημερινά Pride festivals. Αποτελούσε μια αντίδραση στον πιεστικό έλεγχο των αστυνομικών αρχών στα gay bars και οι συμμετέχοντες είχαν έναν λανθάνοντα τρόπο σκέψης και οργάνωσης. Ακόμη, δεν αποτέλεσε ένα κίνημα με μαζική εκπροσώπηση, γιατί κινητοποιήθηκε κυρίως από την gay και trans κοινότητα και δεν στόχευε σε απελευθέρωση της σεξουαλικότητας. Σε αντίθεση, τα σημερινά Pride festivals μπορούν να οριστούν ως μια πολιτική ακτιβισμού. Οι δράσεις και οι ενέργειες είναι οργανωμένες και αξιόπιστες, αποζητώντας επέκταση δικαιωμάτων με νομική κατοχύρωση, για όλα τα μέλη της LGBTQ κοινότητας, τα οποία θέλουν να συνδράμουν στις δομές ενός φιλελεύθερου κράτους. Τα Pride festivals χαρακτηρίζονται από ακτιβιστικό ορθολογισμό με πολιτικές ευκαιριών για εξασφάλιση δικαιωμάτων (Goodwin, Jasper και Polleta 2001, σ. 3).

Τα Pride festivals ορίζονται και επιτελούνται ως ένας ακτιβιστικός τρόπος για διεκδίκηση δικαιωμάτων της LGBTQ κοινότητας, αλλά η τακτική αυτή θα μπορούσε να αντιμετωπίσει προβλήματα ως προς τους στόχους της. Το κοινωνικό σύστημα είναι δομημένο σε ετεροφυλοφιλικά δεδομένα και οι διεκδικήσεις στα pride festivals φέρνουν στο προσκήνιο νέα δεδομένα που δεν γίνονται αποδεκτά από το κοινωνικό σύστημα. Πρόκειται για μια πολιτική ρήξης και καταστολής των ετεροκανονικών δεδομένων του παρελθόντος. Το παρελθόν είναι όμως αυτό που δημιουργεί περιορισμούς. Η μετάβαση από τον δομισμό στον μεταδομισμό, οδηγεί στην ανακάλυψη μιας νέας αλήθειας που δεν είναι εύκολα ανιχνεύσιμη και το παρελθόν εμποδίζει την μετανεωτερική δημιουργία (Bauman 1994, σ. 14)

Η σεξουαλική επανάσταση των pride festivals φαίνεται να μην μπορεί να διεκδικήσει τον πειθαρχικό χώρο ως πρωταρχικό στόχο. Όπως υποστήριξε ο Lacan (2007) κάθε επανάσταση έχει ως στόχο την ανάληψη του λόγου της εξουσίας. Η σεξουαλική επανάσταση όμως δεν μπορούσε να σταθεί ορθά τόσο για τα δεδομένα της σεξουαλικής καταπίεσης, όσο και για την αποδοχή απελευθερωμένων και προοδευτικών αξιών. Η εκπροσώπηση των συμφερόντων της LGBTQ κοινότητας αφορά μια αντίδραση στο ετεροκανονικό σύστημα. Ο διαχωρισμός δικαιωμάτων που αφορούν αποκλειστικά τα μέλη της ενέχει τον κίνδυνο διακρίσεων και κατηγοριοποιήσεων. Η σεξουαλική επανάσταση θα πρέπει να μην γίνεται με μαρξιστικά και σοσιαλιστικά δεδομένα, καθώς έτσι οδηγεί σε ρήξη και αντιπαραθέσεις. Χρειάζεται μια επιστημολογική κριτική που να ορίζει τους αγώνες της σεξουαλικής επανάστασης σε συνθήκες συμβιβασμού και συνεργασίας με το υπάρχον σύστημα (Lacan 2007).

Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από μια queer ακτιβιστική σκοπιά στα pride festivals. Η Butler (2003, σ. 103) αναφέρει ότι το υποκείμενο με τον αποκλεισμό του εντάσσεται στο σύστημα που το αποκλείει. Ο όρος queer είχε αποδοθεί ως ντροπιαστικός και εξευτελιστικός όρος. Αν μπορέσει να αποβάλει το στίγμα που του έχει αποδοθεί τότε θα προχωρήσει σε επέκταση πολιτικών σκοπών. Απαιτείται μια ιδρυτική αποκήρυξη που να καθιστά δυνατή τη μετατροπή σε πολιτική πράξη. Η πολιτική πράξη δεν απαιτεί καταστρατήγηση και σύγκρουση με την ετεροφυλοφιλία, αλλά ένα πεδίο συνεργασίας που να οδηγεί στην αποδόμηση του φύλου και στον πληθυντικό επαναπροσδιορισμό του. Απαιτούνται διαδικασίες για την αλλαγή του αφηγήματος, σε ένα νέο αφήγημα που να αμφισβητεί την κοινωνική δομή και την «gouvernementalite» (Κολύρη 2017, σ. 63).

Η εφαρμογή ενός queer συστήματος στην διοργάνωση και τους στόχους των pride festivals θα φροντίσει ώστε να γίνουν αποδεκτά και κατανοητά τα αιτήματα. Για παράδειγμα αναφέρουμε την θεώρηση της ελληνικής κοινωνίας για τα pride festivals, τα οποία δεν γίνονται αποδεκτά και κατακρίνονται από το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πληθυσμού. Αν εφαρμοστεί μια τακτική ακτιβισμού queer με πολιτικά τεκμήρια θα μπορέσουν να γίνουν κατανοητές οι διεκδικήσεις και οι πολιτικοί σκοποί και να εμπλακούν σε νομικές συνθήκες.

Απαιτείται μια προσέγγιση δομικής ανανέωσης με κριτική ανάγνωση και μεταδομιστικά στοιχεία, κάτι που μόνο η queer πρακτική μπορεί να επιτύχει. Μέσα σε δημοκρατικά πλαίσια διαλόγου απαιτείται μια ριζοσπαστική μετάλλαξη η οποία δύναται να διαρρήξει το έμφυλο υποκείμενο και να χαραχτεί μια κατεύθυνση πολλαπλής αναφοράς στη ρευστότητα και την πολυμορφία των υποκειμενικών ταυτοτήτων (Butler 1990).

3. *Ερευνητικό υλικό και μεθοδολογία*

Το ερευνητικό πρόβλημα της συγκεκριμένης έρευνας αφορά τους πομπούς και τα μηνύματα από τα posters των pride festivals της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, όπως τα αντιλαμβάνεται ο θεατής – αναγνώστης. Τα μηνύματα αυτά δομούν τους πολιτικούς στόχους που διεκδικούν και επιδιώκουν μέσα από την ακτιβιστική δράση των pride festivals οι LGBTQ. Πάνω σε αυτό το ερευνητικό πρόβλημα επιδιώκεται και η αναζήτηση σχετικά με τις διεκδικήσεις της LGBTQ κοινότητας στον ελληνικό χώρο, την queer απεικόνιση των μηνυμάτων στα συγκεκριμένα poster και τα πιθανά εμπόδια και οι δυσκολίες για την περάτωση των διεκδικήσεων.

Προκειμένου να καταγραφούν οι απόψεις για τα δικαιώματα και τις διεκδικήσεις που αποζητά η LGBTQ κοινότητα στην Ελλάδα, τα Pride festivals προσλαμβάνονται ως αφηγήματα με πολιτικούς στόχους και πολιτικές διεκδικήσεις. Συγκεκριμένα μελετώνται ως ενδείκτες τα Posters από το Athens pride και το Thessaloniki pride. Τα posters αποτελούν ένα υλικό δημόσιου λόγου το οποίο είναι άμεσο στον θεατή – αναγνώστη και η οπτική του αναγνώριση δημιουργεί και αποτυπώνει στον αναγνώστη – θεατή σύντομα μηνύματα. Μεταφέρουν διάφορα μηνύματα οπτικής ρητορικής, μέσα από την εικόνα και τον λόγο, εκλαϊκεύουν απόψεις, ιδέες, συνθήματα και γεγονότα εμπορικής ή κοινωνικής ζωής (Καραχρήστος 1984, σ. 23). Η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη αποτελούν τις δύο μεγαλύτερες και

πολυπληθέστερες πόλεις της Ελλάδας. Για τον λόγο αυτό επιλέχθηκαν ως αντικείμενο μελέτης τα posters από τα pride festivals των δύο αυτών πόλεων, γιατί βρίσκονται πιο κοντά στα κέντρα λήψης αποφάσεων και η συμμετοχή στα pride festivals είναι πάντοτε μεγάλη.

Το ερευνητικό υλικό αποτελείται από 25 posters. Συγκεκριμένα από το Athens pride αναλύονται 17 posters, που αφορούν την χρονική περίοδο 2005-2019, ένα για κάθε χρονιά διοργάνωσης, εκτός από τις χρονιές 2016 και 2017 που υπάρχουν δύο διαφορετικά posters παρόμοιας θεματολογίας. Από το Thessaloniki pride αναλύονται 8 Posters, που αφορούν την χρονική περίοδο 2012-2019, ένα για κάθε χρονιά διοργάνωσης. Η ανάλυση εφαρμόζεται στην εικόνα και στους τίτλους του κάθε poster.

Προκειμένου να επεξεργαστεί το ερευνητικό υλικό χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση της οπτικής ρητορικής μέσω της κοινωνικής σημειωτικής. Για την περιγραφή και την ανάλυση των posters εφαρμόστηκε το μοντέλο των Kress και Leeuwen (1996). Τα posters ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία της εικόνας. Η εικόνα στην σημερινή εποχή έχει πολύ σημαντική και καίρια θέση. Μέσα από αυτήν οπτικοποιούνται μηνύματα και αναπαρίστανται ιδέες και έννοιες. Όλα αυτά περνάνε στον θεατή μέσα από κώδικες, που οδηγούν σε μετάδοση αφηρημένων και πολύπλοκων εννοιών με δυνατότητες έκφρασης και αντίληψης που αντιστοιχούν στην δυτική σκέψη. Η δύναμη της εικόνας, (στη συγκεκριμένη περίπτωση όσον αφορά τα posters) συνδυάζει το οπτικό και γλωσσικό περιεχόμενο. Τα δύο αυτά περιεχόμενα καθορίζουν την αναγνωστική κωδικοποίηση από την πλευρά του αναγνώστη – θεατή και στηρίζονται στους δικούς τους κώδικες. Αποτελούν ένα ξεχωριστό κομμάτι της εικόνας και δημιουργούν τρόπους αντίληψης και καταγραφής της πραγματικότητας (Μπασάντης 1988). Η πραγματικότητα όμως της εικόνας δεν εμφανίζεται πάντα στο σύνολο της, παρόλο που φαντάζει στα μάτια του θεατή - αναγνώστη αληθινή. Το περιεχόμενο της δημιουργεί ένα αυθαίρετο «υπερπραγματικό», που όμως ο αναγνώστης – θεατής μπορεί εύκολα να συλλάβει και να κατανοήσει (Βρύζας 2005, σ. 430). Ουσιαστικά η εικόνα δείχνει ένα μέρος της πραγματικότητας και της αλήθειας και στη συνέχεια θα πρέπει με την σκέψη και την λογική (η οποία βασίζεται στην δυτική σκέψη και λογική), να αποκωδικοποιηθεί το μήνυμα. Η βοήθεια της κοινωνικής σημειωτικής στην συγκεκριμένη ανάλυση σε συνδυασμό με την οπτική ρητορική βοηθάει στην κατανόηση ως προς τι ακριβώς

μπορεί να εκφράσει μια εικόνα και πως μέσα από την εικόνα μπορούν να ερμηνευθούν πράγματα που κάνουν και λένε οι άνθρωποι.

Οι Kress και Leeuwen (1996) προτείνουν μια περιγραφική και περιεκτική θεώρηση της γραμματικής του οπτικού σχεδιασμού, παρέχοντας μια μεταγλώσσα για την ανάλυση των δομικών στοιχείων και των σημειωτικών σημασιολογικών σχέσεων μεταξύ διαφορετικών τρόπων που περιπλέκονται για την δόμηση μηνυμάτων σε κάποιο πολιτισμικό υλικό. Εφαρμόζουν ένα πολυτροπικό σημειωτικό μοντέλο προσέγγισης, βασισμένο στις μεταλειτουργίες της γλώσσας που πρότεινε ο Halliday, την αναπαραστατική, την διαπροσωπική και την κειμενική. Στην συγκεκριμένη πρόταση ανάλυσης προστέθηκε και η πολυτροπική λειτουργία, γιατί υπάρχει συνδυασμός οπτικού και γλωσσικού περιεχομένου.

Επιπλέον στα poster παρατηρείται διακειμενικότητα. Η διακειμενικότητα με βάση την Kristeva (1984), συνδέει κάθε πολιτισμικό υλικό με κάποιο άλλο και το κάθε πολιτισμικό υλικό οφείλει την ύπαρξη του περισσότερο σε κάποιο άλλο υλικό παρά στον δημιουργό του. Το κάθε υλικό δημιουργεί συνθήκες μέσα από τις οποίες άλλα υλικά δημιουργούνται και εμπνέονται. Στο ερευνητικό υλικό θα χρησιμοποιηθεί η έννοια της αγκίστρωσης, όπως την εισήγαγε ο Barthes (1977, σ. 37). Ένα πολιτισμικό υλικό που περιλαμβάνει γλωσσικό και οπτικό περιεχόμενο (ακριβώς όπως το υλικό της παρούσας έρευνας), μπορεί να αγκιστρώνει την εικόνα με το κείμενο ή και αντίστροφα, οδηγώντας σε συμπεράσματα που προκύπτουν από την έννοια της διακειμενικότητας.

Προκειμένου να αναλύσουμε το ερευνητικό υλικό δημιουργήθηκε η παρακάτω καρτέλα ερμηνευτικής τεκμηρίωσης η οποία εφαρμόστηκε σε κάθε poster ξεχωριστά.

A/A POSTER	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ	PRIDE
FESTIVAL	
ΜΕΓΕΘΟΣ – ΣΧΗΜΑ	
ΧΡΩΜΑ	
ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΑ	
ΘΕΣΗ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΩΝ	
ΟΠΤΙΚΑ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΑ	
ΘΕΣΗ ΟΠΤΙΚΩΝ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΩΝ	

ΣΗΜΑΙΝΟΜΕΝΑ	
ΑΓΚΙΣΤΡΩΣΗ ΕΙΚΟΝΑΣ ΜΕ ΛΕΖΑΝΤΑ	

4. Παράδειγμα ανάλυσης

Έγινε επιλογή ενός poster από το ερευνητικό υλικό έτσι ώστε να γίνει κατανοητός ο τρόπος εφαρμογής του μεθοδολογικού εργαλείου ανάλυσης.

Εικ. 1: poster – Thessaloniki Pride 2016

A/A POSTER		21
ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ	PRIDE	Thessaloniki pride 2016
FESTIVAL		
ΜΕΓΕΘΟΣ – ΣΧΗΜΑ		Κάθετο παραλληλόγραμμο
ΧΡΩΜΑ		Μωβ φόντο με άσπρο χρώμα γλωσσικού περιεχομένου
ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΑ		<u>Υπέρτιτλος</u> «ΑΓΑΠΑΤΕ ΑΛΛΗΛ@Σ» <u>Υπότιτλοι</u>

	<p>«5^ο THESSALONIKI PRIDE ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ» 22-25/6/2016 Υπέρτιτλος με κεφαλαιογράμματη γραφή σε ελληνική γλώσσα με αλλαγή φωνήεντου με το σύμβολο @ Υπότιτλοι με κεφαλαιογράμματη γραφή σε εναλλαγή ελληνικής και αγγλικής γλώσσας</p>
ΘΕΣΗ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΩΝ	Ο υπέρτιτλος τοποθετείται στο κέντρο του poster και οι υπότιτλοι στο πάνω και στο κάτω μέρος
ΟΠΤΙΚΑ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΑ	Αδρόγυνη φιγούρα γραφιστικού χαρακτήρα με τοποθετημένες τις φιγούρες μία όρθια και την άλλη ανάποδα, που παραπέμπουν σε τραπουλόχαρτο
ΘΕΣΗ ΟΠΤΙΚΩΝ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΩΝ	Στο κέντρο του poster
ΣΗΜΑΙΝΟΜΕΝΑ	Μεικτό σχήμα οπτικού και γλωσσικού περιεχομένου που παραπέμπει σε μεταδομιστική θέση διεκδικήσεων της LGBTQ κοινότητας και σε queer ετερότητα
ΑΓΚΙΣΤΡΩΣΗ ΕΙΚΟΝΑΣ ΜΕ ΛΕΖΑΝΤΑ	Ναι

Πίνακας 1: Καρτέλα ερμηνευτικής τεκμηρίωσης poster – Thessaloniki Pride 2016

Στο συγκεκριμένο poster στο κέντρο της εικόνας έχει τοποθετηθεί το οπτικό περιεχόμενο με τον υπέρτιτλο που αποτελούν τα βασικά και ουσιώδη στοιχεία. Στο πάνω μέρος τοποθετήθηκαν ο υπέρτιτλος και ο φορέας που υλοποιεί την εκδήλωση - διοργάνωση, στο κάτω μέρος και αριστερό μέρος οι χορηγοί και οι αρωγοί που

βοήθησαν στην διοργάνωση που αποτελούν υποστηρικτικά και πληροφοριακά δεδομένα.

Το ενδιαφέρον του θεατή αναγνώστη επικεντρώνεται στο οπτικό περιεχόμενο του poster που βρίσκεται στο κέντρο. Απεικονίζεται μια ανδρόγυνη μορφή η οποία παραπέμπει σε τραπουλόχαρτο. Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για το χαρτί της «ντάμας – Q, κούπα ή καρδιά» η οποία στη συγκεκριμένη περίπτωση σε συνδυασμό με το πολύχρωμο περιεχόμενο που θυμίζει ουράνιο τόξο, παραπέμπει και δηλώνει τα χρώματα με τα οποία χαρακτηρίζεται η LGBTQ κοινότητα. Το γλωσσικό περιεχόμενο «NO HATE» γραμμένο σε πλαίσιο σχήματος καρδιάς στην φιγούρα αυτή δηλώνει την αποτροπή για έκφραση «μίσους» απέναντι στην LGBTQ κοινότητα. Στο κάτω μέρος του τραπουλόχαρτου έχει τοποθετηθεί η μορφή του «ρήγα – K», η οποία έχει χρωματισμούς άτονο γκρι. Το συγκεκριμένο τραπουλόχαρτο στην Ελλάδα ονομάζεται και «παπάς» και στη συγκεκριμένη περίπτωση καταδηλώνει συγκεκριμένη πλευρά της ορθόδοξης εκκλησίας που είναι κατά των pride festivals και της LGBTQ κοινότητας γενικότερα. Από τις διαφορές χρωματισμού έντονου και άτονου χρώματος, το τραπουλόχαρτο της LGBTQ κοινότητας είναι αυτό που «κερδίζει την μάχη» για αυτό και είναι τοποθετημένο σε όρθια θέση, σε αντίθεση με την άλλη μορφή που είναι ανάποδα.

Η γλωσσική φράση στο οπτικό περιεχόμενο «ΑΓΑΠΑΤΕ ΑΛΛΗΛ@Σ», είναι μια παραλλαγή της φράσης «αγαπάτε αλλήλους» από την ευαγγελική ρήση του Ιωάννη (κατά Ιωάννην ιγ, σ. 34). Στην λέξη «ΑΛΛΗΛ@Σ» το σύμβολο «@», αλλάζει το νόημα της συγκεκριμένης λέξης σε αρσενικό (αλλήλους) και θηλυκό (αλλήλας) ταυτόχρονα, αποδίδοντας μια queer ετερότητα. Το γενικότερο μήνυμα του poster παραπέμπει σε εκδήλωση και απαίτηση του αισθήματος της αγάπης απέναντι στην LGBT κοινότητα, κάτι που ενισχύεται και από τις καρδιές που υπάρχουν γύρω και μέσα στο τραπουλόχαρτο. Το στοιχείο της διακειμενικότητας που εντοπίζουμε στο συγκεκριμένο Poster έχει να κάνει με τη ρήση του Ιωάννη περί αγάπης και το τραπουλόχαρτο «ντάμα – Q – κούπα» που αναφέρονται στην αγάπη ως σύνθημα του Thessaloniki pride 2016.

5. Αποτελέσματα

Η ανάλυση που εφαρμόστηκε στο ερευνητικό υλικό οδηγεί σε διάφορα συμπεράσματα. Αρχικά από τα 25 posters μόνο το πρώτο poster (2005) του Athens pride είναι σε οριζόντιο παραλληλόγραμμο σχήμα, ενώ όλα τα υπόλοιπα είναι σε κάθετο παραλληλόγραμμο. Η οριζόντια γραμμή σημαίνει ηρεμία, ενώ η κάθετη διάταξη σημαίνει ενέργεια (Kandinsky 1979). Αυτό δείχνει ότι τα poster ακολουθούν μια συγκεκριμένη δομή σχεδιασμού, η οποία με την κάθετη τοποθέτηση κεντρίζει περισσότερο το ενδιαφέρον του θεατή αναγνώστη, τα μηνύματα που εκφράζονται γίνονται ευκολότερα κατανοητά έχοντας μια δυναμικότητα έκφρασης. Στα περισσότερα επίσης posters, εντοπίστηκε η διακειμενικότητα στο οπτικό ή στο γλωσσικό περιεχόμενο, που βοηθάει στην κατανόηση των μηνυμάτων του κάθε poster. Για παράδειγμα στο poster του Thessaloniki Pride το 2015 το οπτικό περιεχόμενο παρουσιάζει μια γροθιά, η οποία αποτελεί ένα χαρακτηριστικό σύμβολο επανάστασης σε πολλές ιστορικές περιόδους και έχει αποτυπωθεί σε αρκετά πολιτιστικά υλικά, όπως για παράδειγμα στον πίνακα του Honore Daumier το 1848, ο οποίος αναπαριστά την γροθιά ως σύμβολο δύναμης και αποφασιστικότητας.

Μια σημαντική παρατήρηση είναι ότι από το 2005 έως και το 2019, παρατηρείται μια αλλαγή στους στόχους των μηνυμάτων των poster. Τα πρώτα poster δείχνουν την απαίτηση της LGBTQ κοινότητας για την κατάκτηση χώρου και χρόνου μέσα στην ελληνική ετεροφυλοφιλική κοινωνία. Οι πρώτες αφίσες μεταδίδουν σαν μηνύματα τις απαιτήσεις για το δικαίωμα ύπαρξης και αποδοχής μιας ελληνικής LGBTQ κοινότητας, η οποία υπάρχει και δρα μέσα στην ελληνική κοινωνία, καθώς και το δικαίωμα να πραγματοποιείται το pride festival. Για παράδειγμα, στο poster του Athens Pride 2010 απεικονίζεται μια ανθρώπινη φιγούρα ενός τσολιά, από την μέση και κάτω, στο μνημείο του αγνώστου στρατιώτη στην Πλατεία Συντάγματος και υπάρχει ο υπέρτιτλος «ΕΙΜΑΣΤΕ ΠΑΝΤΟΥ». Η εικόνα του τσολιά στην ελληνική κοινωνία είναι άμεσα συνδεδεμένη σε ένα πλαίσιο με πατριαρχικά – ετεροκανονικά πρότυπα στο οποίο οι LGBTQ δεν έχουν χώρο. Η εικόνα αυτή σε ένα μη ετεροκανονικό υλικό δημιουργεί διαρρηγνύει τα στενά πλαίσια ενός ιστορικοκοινωνικού χώρου, στον οποίο οι LGBTQ είναι παρείσακτοι. Με το poster αυτό δηλώνεται η παρουσία των μελών της κοινότητας αυτής στον χώρο αυτό, η οποία μπορεί και να αποσιωπείται για ετεροκανονικούς λόγους έως τώρα, και η προσπάθεια διεκδίκησης του από τους LGBTQ.

Από το 2012 και έπειτα όμως φαίνεται πως μέσα από τα pride έχει κατακτηθεί το δικαίωμα του χώρου και του χρόνου και έτσι τα αιτήματα των poster αλλάζουν και η LGBTQ κοινότητα αποζητά άλλα αιτήματα πολιτικών στόχων και διεκδικήσεων. Επιπλέον, τα pride festivals πραγματοποιούνται με διήμερες και τριήμερες εκδηλώσεις. Από μια απλή παρέλαση που γινόταν σε μια ημέρα και καθορισμένη ώρα, πλέον η διοργάνωση γίνεται σε τριήμερο πρόγραμμα που περιλαμβάνει πολλές εκδηλώσεις.

Έτσι, μέσα από τα posters γίνονται αντιληπτές διεκδικήσεις που απαιτεί και επιδιώκει η LGBTQ κοινότητα. Αρχικά απαιτείται το δικαίωμα της αναγνώρισης και του αυτοπροσδιορισμού της στην ελληνική κοινωνία παράλληλα με την ισχυροποίηση για διεκδίκηση περισσότερο χώρου και χρόνου. Επίσης, αναφέρονται δικαιώματα στην ελεύθερη ερωτική επιλογή, τον σεβασμό και καταδικάζονται οι τακτικές μίσους απέναντι στην LGBTQ κοινότητα. Δηλώνεται η παρουσία LGBTQ ατόμων σε κάθε δομή της ελληνικής κοινωνίας και απαιτείται μια κατάργηση των διακρίσεων, των έμφυλων στερεοτύπων και την επίτευξη ισότητας για όλα τα μέλη της ελληνικής κοινωνίας. Το δυναμικό οπτικό περιεχόμενο και ο υπέρτιτλος «ΔΙΚΑΙΟΥΜΑΙ , ΑΠΑΙΤΩ, γάμο, όνομα, σεβασμό» του Thessaloniki Pride 2015 αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα.

Από το 2012 και έπειτα εντοπίζεται μια queer λογική στα posters (όπως είδαμε και στο παράδειγμα ανάλυσης παραπάνω από το poster Thessaloniki Pride του 2016). Από τα posters του Athens pride από το 2015 και μετά αφαιρείται η χαρακτηριστική φράση «γκέι, λεσβίες, αμφί και τρανς», ενώ στα posters του Thessaloniki pride (2012-2017) δεν παρατηρούμε μια κατηγοριοποίηση των φύλων. Αυτή η queer τακτική εκφράζεται και με διαφορετικά μηνύματα διεκδίκησης. Τα μηνύματα αφορούν στην ελεύθερη επιλογή της σεξουαλικότητας και την αποδοχή κάθε ανθρώπου από το κοινωνικό σύστημα, χωρίς να κρίνεται από το ετεροκανονικό σύστημα η εμφάνιση και η σεξουαλικότητα του. Η LGBTQ κοινότητα έχει κερδίσει την θέση της στον χώρο και τον χρόνο, οπότε προχωράει σε πιο δυναμικές διεκδικήσεις. Βλέπουμε να υπάρχουν μηνύματα για το δικαίωμα του γάμου, της τεκνοθεσίας, για την δημιουργία οικογένειας και την αποδοχή από την οικογένεια. Το 2013 στο poster από το Athens Pride έχουμε το οπτικό περιεχόμενο δυο αντρικών μορφών και στην μέση η μορφή ενός μικρού παιδιού. Ο υπέρτιτλος του poster «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΥΠΟΘΕΣΗ – FAMILY AFFAIR» βοηθά τον αναγνώστη – θεατή να κατανοήσει το αίτημα της LGBTQ κοινότητας στην τεκνοθεσία και την

δημιουργία οικογένειας. Αντίστοιχα το poster του Thessaloniki Pride το 2018 με υπέρτιτλο «ΑΚΡΩΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ» κινείται σε μια όμοια λογική αιτημάτων. Όπως και το 2015 το poster του Athens Pride με υπέρτιτλο «ΠΑΡΕ ΘΕΣΗ» προσδιορίζει το αίτημα να «πάρουν θέση» όλα τα μέλη της κοινωνίας, ετεροκανονικά ή μη, για το θέμα των διεκδικήσεων και των διακρίσεων της LGBTQ ελληνικής κοινότητας.

Γενικότερα, παρατηρείται μια προσπάθεια να απαιτηθεί ένα καλύτερο κοινωνικό σύστημα παιδείας, το οποίο να καταργήσει τα έμφυλα στερεότυπα που καθορίζουν και καθοδηγούν την επιλογή σεξουαλικότητας. Απαιτείται μια ελεύθερη επιλογή της σεξουαλικότητας από το κάθε άτομο και αναζητείται μια πολιτική συμμαχίας με την κοινωνία η οποία πρέπει να μάθει να αναγνωρίζει και να στηρίζει τους LGBTQ.

Τα poster των pride festivals Αθήνας και Θεσσαλονίκης, μετέτρεψαν τη φιλοσοφία τους από LGBTQ, στην Queer φιλοσοφία της Judith Butler. Η queer πρακτική έδωσε την δυνατότητα για διεκδίκηση χώρου και χρόνου, όπως και την δυνατότητα να εκφραστούν πολιτικές διεκδικήσεις και ζητήματα που μέχρι στιγμής αποτελούσαν τροχοπέδη στην εξέλιξη και την επίτευξη ισότητας. Το οπτικό υλικό της αφίσας φαίνεται να συμβάλλει στην queer πρακτική ενάντια στις δεδομένες ετεροκανονικές συνθήκες της ελληνικής οικογένειας, γιατί δυτικοποιεί ως κριτικός γραμματισμός τις πολιτικές διεκδικήσεις των pride festivals. Πολλές από αυτές τις διεκδικήσεις έγιναν πραγματικότητα και οδήγησαν σε κοινοβουλευτικές συζητήσεις για θέματα, όπως το δικαίωμα του γάμου και το νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης που επιτρέπει στην Ελλάδα την σύναψη συμφώνου και σε ομόφυλα ζευγάρια (2015), το δικαίωμα της επιλογής της σεξουαλικότητας και του ονόματος, με το νομοσχέδιο για την νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου (2017) και το δικαίωμα της τεκνοθεσίας, αναδοχής και υιοθεσίας, που επιτρέπει σε ομόφυλα ζευγάρια να προχωρήσουν σε διαδικασίες τεκνοθεσίας (2018). Δεν μπορεί φυσικά να κινδυνολογήσει κάποιος και να θεωρήσει ότι οι διεκδικήσεις αυτές επιτεύχθηκαν αποκλειστικά μέσα από την queer πρακτική που εφάρμοσαν τα poster των Athens pride και Thessaloniki pride, σίγουρα όμως μια queer πρακτική βοήθησε την ελληνική κοινωνία που είναι δομημένη σε ετεροκανονικές συνθήκες να αποδεχτεί τα pride festivals και τις πολιτικές διεκδικήσεις που απαιτούν.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Barthes, P. (1977) *Image-Music-Text*. London: Fontana.
- Bernini, L. (2014) “The post in the past. Queer radicalism – in the spirit of Stonewall. AG About gender”, *International journal of gender studies*, 3(6), pp. 175-188.
- Butler, J. (1990) *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Butler, J. (2003) *Bodies that matter: On the discursive limits of “sex”*. New York: Routledge.
- Foucault, M. (1978) *History of sexuality: Volume 1, The will to knowledge*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1978) *History of sexuality: Volume 3, The care of the self*. New York: Pantheon Books.
- Goodwin, J., Jasper, J., and Polletta F. (2001) “Introduction: Why emotions matter” in J. Goodwin, J.M. Jasper and F. Polletta (ed.) *Passionate politics: emotions and social movements*. Chicago and London: The University of Chicago Press, pp. 1-24.
- Kandinsky, W. (1979) *Point and line to plane*. New York: Dover publications
- Kress, G. and Leeuwen, T. (1996) *Reading images: The grammar of Visual Design*. London: Routledge editors.
- Kristeva, J. (1984) *Revolution in poetic language*. New York: Columbia University Press.
- Lacan, J. (2007) *The seminar of Jacques Lacan: The other side of Psychoanalysis*. New York: Norton.
- Tazzioli, M., Fuggle, S. and Lanci, Y. (2015) Introduction in S. Fuggle, Y. Lanci, M. Tazzioli (ed.) *Foucault and the history of our present*. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan, pp. 1-12.

Ελληνόγλωσση

- Αλιβιζάτος, Ν. (1980) «Ο εκδημοκρατισμός σήμερα: Σύγχρονες διαστάσεις ενός παλιού αιτήματος», *Σύγχρονα Θέματα*, 8, σ. 71 - 80.
- Ανδριωτάκης, Μ. (2003) *Πολιτισμικός ακτιβισμός. Η Naomi Klein, ο κόσμος των λογοτύπων και οι μεταμοντέρνοι αρνητές του καπιταλισμού*. Αθήνα: Futura.
- Βρύζας, Κ. (2005) Τα παιδιά της εικόνας στο Ο. Κωνσταντινίδου-Σέμογλου (επιμ.) *Εικόνα και Παιδί*. Θεσσαλονίκη: Cannot not design publications, σ. 427-438.
- Bauman, Z. (1994) *Ο πολιτισμός ως πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Bauman, Z. (2009) *Ρευστοί Καιροί: Η ζωή την εποχή της αβεβαιότητας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Barry, P. (2013) *Γνωριμία με την θεωρία: Μια εισαγωγή στην λογοτεχνική και πολιτισμική θεωρία*. Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Δεμερτζής, Ν., και Περεζούς, Κ. (2010) Ο Ζίγκμουντ Μπάουμαν και η διαφορούμενη νεωτερικότητα στο Σ. Κονιόρδος (επιμ.) *Κοινωνική σκέψη και νεωτερικότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg, σ. 347-369.
- Θεοδωρακόπουλος, Λ. (2005) «Αμφί» και Απελευθέρωση. Αθήνα: Πολύχρωμος Πλανήτης.
- Καραχρήστος, Σ. (1984) *Ελληνικές Αφίσεις*. Αθήνα: Κέδρος.
- Κολύρη, Χ. (2017) *Το φύλο σαν δόλωμα. Ψυχανάλυση, πολιτική και τέχνη*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μαρκούζε, Χ. (1985) *Αρνήσεις*. Αθήνα: Ύψιλον.
- Μπασάντης, Δ. (1988) Το σύστημα επικοινωνίας στο παγκόσμιο χωριό, στο *Διαβάζω*, 194, σ. 16-29.
- Foucault, M. (1988) *Τι είναι ο Διαφωτισμός;*. Αθήνα: Έρασμος.

Ιστοσελίδες

- <http://athenspride.eu/>
- <http://thessalonikipride.com/>
- <https://www.patrasevents.gr/tag/27363-patras-pride>
- <https://www.facebook.com/LGBTQIplusPrideKritis/>